

TOPLUM MERKEZLERİ: HİZMETTEN YARARLANANLARIN GÖZÜYLE BİR DEĞERLENDİRME

Community Centers: An Evaluation Made by Service Users

Kasım KARATAŞ
Gülsüm ÇAMUR DUYSAN

Yrd. Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi Sosyal
Hizmetler Yüksekokulu Öğretim Üyesi

Arş. Gör., HÜ Sosyal Hizmetler Yüksekokulu

ÖZET

Bu araştırmanın amacı toplum merkezlerinden yararlanan bireylerin sosyo demografik özelliklerini ve bu kişilerin toplum merkezlerine ilişkin değerlendirme ve önerilerini ortaya koymaktır. Araştırma, Ankara kent merkezinde etkinlik gösteren SHÇEK'e bağlı 4 toplum merkezi ile iki gönüllü kuruluşa bağlı (Çağdaş Kadın ve Gençlik Vakfı, Anadolu Çağdaş Eğitim Vakfı) toplum merkezlerinden hizmet alan 12 yaşın üzerindeki genç ve yetişkin 253 kişi üzerinde gerçekleştirildi. Araştırmanın bulguları üç ana bölüm halinde sunulmuştur: Birinci Bölümde toplum merkezlerinden yararlanan bireylerin sosyo-demografik özellikleri ele alınmaktadır. İkinci bölümde ise toplum merkezlerinden yararlanan bireylerin hizmetlerden yararlanma süreci ve hizmetler hakkındaki değerlendirmeleri yer almaktadır. Son olarak toplum

merkezlerinde ve çevrelerinde yaşanan sorunlar ve bu sorunların çözümü için geliştirilen önerilere yer verilmiştir.

Anahtar Sözcükler: toplum merkezleri, sosyo-demografik özellikler, göç, gecekondü aileleri, sosyal sorun ve gereksinimler, doğrudan sosyal hizmet

SUMMARY

The main purpose of this study is to determine the socio-demographic characteristics of the persons who use the community centers' services, and their evaluation and suggestions. This study included 253 young and adult aged 12 that use the services which are given by the six community centers tied to Social Services and Child Protection Agency (SHCEK) and Foundation of Contemporary Women and Youth and Foundation of Anatolian Contemporary Education. Research findings were given in three main parts: First part covered the socio-demographic characteristics of the service users. Second part covered the information related to the process of service use of the persons and their evaluations. Final part covered the information related to the problems that occurred in the community centers and some suggestion to solve these problems.

Key Words: community centers, socio demographic characteristics, migration, slam families, social problems and needs, direct social service

BÖLÜM I GİRİŞ

Kentlere göç eden insanların çoğu alt yapısız mahallelerde, aşırı kalabalık ve sağlık kurallarına uymayan konutlarda yaşamak zorunda kalmaktadır. Karşılaştıkları işsizlik, yoksulluk gibi sorunlar, göç eden bireyin ve ailesinin kentsel yaşama uyumunu ve giderek kentsel yaşamla bütünleşmesini güçleştirmektedir. Dolayısıyla birey ve çevresini kentsel yaşamın yıkıcı etkilerinden, yani onu giderek sefalete iten, yalnızlaştıran

ve yabancılaştıran etkilerinden korumak önem kazanmaktadır. Ayrıca bireylere belirli bir topluma ait olma duygusunu vermek ve toplumsal açıdan yararlı ve önemli bir yaşam sürmelerine olanak sağlamak, yaşadıkları toplumsal çevreyle bütünleşme duygusu açısından önemlidir. Bu açıdan göç nedeniyle kentlerin varoşlarında bir araya gelen aileler arasında komşuluk anlayışının ve kentlilik bilincinin geliştirilmesi benimsenen bir anlayış olarak öne çıkmaktadır. Toplum merkezlerinin bir hizmet modeli olarak ortaya çıkıp gelişmesi ve yaygınlaşması bu ve benzeri sebeplerle olmuştur. Temel olarak kentlerde ortaya çıkmış ve işlevsellik kazanmış bir hizmet modeli olan toplum merkezlerinin amacı, kentsel yaşamı daha yaşanılır bir hale getirmektir. (Karataş, 1999; Karataş ve Mutlu, 2002).

Sosyal hizmetin topluma yönelik işlev ve etkinliklerini en iyi şekilde yerine getireceği kuruluşlardan birisi olarak değerlendirilen (Koçyıldırım, 2001, 155) toplum merkezleri, gelişmiş ve gelişmekte olan bir çok ülkede olduğu gibi ülkemizde de, istenen hızda olmasa da, giderek yaygınlaşmaktadır. Ülkemizde henüz gelişmekte olan toplum merkezleri, ülkemizin yoğun göç alan bölgelerinde kentlerin geçekundu kesimlerinde ve kalkınmada öncelikli bölgelerde hizmet vermektedir (Karataş ve Karataş, 2002, 105).

Türkiye'nin son elli yılında yoğun olarak yaşadığı göç ve kentleşme olgusunun yarattığı toplumsal sorunlar, toplumu ve yönetenleri o arada bilimsel çevreleri en çok meşgul eden sorunların başlıcalarını oluşturmuştur. Bu sorunların çözümü amacıyla geliştirilen sosyal hizmet

geliştirilen sosyal hizmet örgütlenmeleri yetersiz kalınca, koruyucu-önleyici işlevleri ağır basan toplum merkezi benzeri modellerin geliştirilmesi gereği daha iyi anlaşılmasına başlamıştır. Türkiye'nin, göç ve kentleşme süreçlerine bağlı olarak karşılaştığı toplumsal sorunları çözmeden, kalkınma ve bu yolla çağdaşlaşma hedefini yakalaması güç görünmektedir. Bu amaçla toplum merkezi modelinin etkili bir araç olarak geliştirilmesi gereği açıktır (Karataş, 2002).

Toplum merkezlerinin ilk çıkış öyküsü ve "misyonu" düşünüldüğünde, amaç ve işlevlerinin, "dorudan hizmet veren kuruluşlar"dan farklı olarak, olabildiğince esnek tanımlanması gerekir. Tanımdaki esneklik programlara da yansımalıdır. Böyle düşünüldüğünde, bir toplum merkezinde işlevsel olabilecek "programlar/projeler listesi" bir başka toplum merkezi için olsa olsa bir örnek oluşturabilir. Bir merkezde hangi programlara yer verilebileceği, bir merkeze hangi amaç ve işlevin yükleneceği, o merkezin özellikleri, çevresel koşulları, gereksinimleri ve sorunları gibi değişkenler dikkate alınarak geliştirilir. Örneğin, "A" Toplum merkezinde "X" zaman diliminde geçerli olan "A, B, C" programları "Y" zaman diliminde geçerliliğini yitirebilir; "X" zaman diliminde öne çıkan alt yapı sorunlarının ve işsiz gençlerin sorunlarının yerine "Y" zaman diliminde okullu gençler, uyuşturucu kullanımı gibi sorunlar veya kadın sorunları öne çıkabilir.

Toplum merkezlerini diğer doğrudan hizmet veren kuruluşlardan ayıran bir diğer özellik de çok amaçlı program/proje ve uygulamalara sahip o-

luşları ve aynı zamanda programların/projelerin hedef kitlenin gereksinimleri doğrultusunda değiştirilebilir nitelikte oluşudur. Toplum merkezlerinde hem reform, hem de hizmet odaklı yaklaşımlar bir arada bulunmalıdır. Bunlardan hangilerinin ağırlık taşıyacağı, kuşkusuz müracaatçı sisteminin özellikleri, gereksinimleri ve sorunlarıyla bağlantılı olacaktır.

Ülkemizde kurulan toplum merkezleri, sundukları kimi doğrudan hizmet türleri aracılığıyla işlevlerini yerine getirmeye çalışmaktadırlar. Toplum merkezlerinin, kuruldukları toplum için birer çekim merkezi olabilmeleri, ancak merkezlerde geliştirilen bu hizmetler aracılığıyla olmaktadır. Bu nedenle merkezlerde, toplumun gerçek gereksinimlerine ve sorunlarına yönelen hizmet ve programlar üretmek son derece önem kazanmaktadır. Dolayısıyla toplum merkezlerinden hizmet alanları daha yakından tanımaya dönük araştırmalar, hizmetten yararlananların, hizmetten yararlanma süreci ve hizmetlere ilişkin değerlendirmeleri de merkezlerin kendilerini geliştirebilmeleri açısından oldukça değerli veriler sunacaktır. Ayrıca toplum merkezlerinden yararlananların, yaşanan sorunlara yönelik geliştirdikleri çözüm önerileri, bu merkezlerde geliştirilecek uygulamaların katılımcı bir anlayış içine oturması bakımından büyük önem taşımaktadır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı toplum merkezlerinden yararlanan bireylerin sosyo demografik özelliklerini ve toplum merkezlerine ilişkin değerlendirme ve önerilerini ortaya koymaktır. Genel amaca bağlı olarak geliştirilen alt amaçlar şunlardır:

1. Toplum merkezlerinden yararlanan bireylerin sosyo-demografik özellikleri nelerdir?
2. Toplum merkezlerinden yararlanan bireylerin hizmetlerden yararlanma süreci ve hizmetlere ilişkin değerlendirmeleri nelerdir?
3. Toplum merkezlerinden yararlanan bireylerin toplum merkezlerinde ve çevrelerinde yaşanan sorunların çözümüne yönelik önerileri nelerdir?

Araştırmanın Önemi

Büyük kentlerin yeni yerleşim alanlarında kurulan toplum merkezlerinin geliştirilmesi açısından bu tür araştırmalara büyük gereksinim olduğu bilinmektedir. Bu araştırma, öncelikle kapsamında yer alan, özellikleri ve etkinlik alanları benzeştiği ölçüde diğer, toplum merkezlerinin geliştirilmesine katkı sunmak amacıyla yapılmıştır.

BÖLÜM II

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Verilerin Toplanması ve İşlenmesi

Betimsel ve değerlendirme nitelikleri ağır basan bir tarama araştırması olan bu araştırma, Ankara kent merkezinde etkinlik gösteren SHÇEK'e bağlı 4 toplum merkezi ile iki gönüllü kuruluşa bağlı (Çağdaş Kadın ve Gençlik Vakfı, Anadolu Çağdaş Eğitim Vakfı) toplum merkezlerinden hizmet alan 12 yaşın üzerindeki genç ve yetişkin 253 kişi üzerinde gerçekleştirildi. Araştırmanın verileri 2001 yılının Mart, Nisan aylarında merkezlerden yararlanan kişilerden görüşme yoluyla derlenmiştir. Sözü edilen tarihler arasında hizmetlerden yararlanan kişilerin tümüne ulaşmaya çalışılmış; böylece veriler tam sayım esasıyla derlenmiştir.

Veriler araştırmacılar tarafından araştırmanın amaçlarına uygun olarak geliştirilen görüşme formu aracılığıyla, merkezlerde görevli profesyonel meslek elemanları ile merkezlerde uygulama yapan Sosyal Hizmetler Yüksekokulu son sınıf öğrencileri tarafından toplanmıştır.

Elde edilen veriler araştırmacılar tarafından SPSS (10.0) programı aracılığıyla işlenmiş ve zmlenmiştir. zmllemelerde araştırmanın amaçlarına uygun olarak sıklık, yüzdelik ve ki kare gibi istatistiksel teknikler kullanılmıştır.

BÖLÜM III

BULGULAR

Araştırmanın bulguları üç ana bölüm halinde sunulmuştur. Birinci Bölümde toplum merkezlerinden yararlanan bireylerin sosyo-demografik özellikleri ele alınmaktadır. İkinci bölümde ise toplum merkezlerinden yararlanan bireylerin hizmetlerden yararlanma süreci ve hizmetler hakkındaki değerlendirmeleri yer almaktadır.

dir. Son olarak toplum merkezlerinde ve vrelerinde yaşanan sorunlar ve bu sorunların zm için geliştirilen önerilere yer verilmiştir.

TOPLUM MERKEZLERİNDEN YARARLANAN BİREYLERİN SOSYO DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ

Bu bölümde toplum merkezlerinden yararlanan bireylerin sosyo demografik özellikleri aşağıda yer alan değerlişkenlerle sınırlı tutulmuştur: Bunlar toplum merkezleri hakkında yapılacak araştırmalarda ele alınması yararlı bulunan değerlişkenler olarak değerlendirilmiştir (Karataş, 2002: 36). Bireylerin sosyo demografik özellikleri cinsiyet, yaş, doğum yeri, doğum yerinin coğrafi bölgelere göre dağılımı, Ankara'ya gelme yaşı, eğitim ve medeni durumları, ilk evlenme yaşları, aile tipi, hane büyüklüğü, ocuk sayısı, boş zamanlarını nasıl değerlendirdikleri, çalışma ve sigortasız çalışma durumu değerlişkenleri temel alınarak incelenmiştir.

Çizelge 1: Toplum Merkezlerinden Yararlanan Bireylerin Cinsiyete Göre Dağılımı

Toplum Merkezi	Cinsiyet	Kadın		Erkek		Toplam	
		S	%	S	%	S	%
Şafaktepe		57	100,0			57	22,5
Natoyolu		41	100,0			41	16,2
ANACEV		40	100,0			40	15,8
Altındağ		28	70,0	12	30,0	40	15,8
Sincan		39	100,0			39	15,4
Tuzluçayır		36	100,0			36	14,2
Toplam		241	95,3	12	4,7	253	100,0

Khi kare: 67,082 sd: 5 p <,000

Toplum merkezlerinden yararlanan bireylerin % 95,3' kadındır. Bir başka deyişle Altındağ dışındaki tüm toplum merkezlerinden yararlanan 12 yaş üstü bireylerin tamamı kadınlardan oluşmaktadır. Bu sonuca g-

re, toplum merkezlerinin öncelikli hedef kitlesi içinde görülen (Karataş ve Karataş, 2002:130-131) kadınlara büyük lde ulaşıldığı; buna karşılık erkek nüfusun ihmal edildiği düşünülebilir.

Çizelge 2: Toplum Merkezlerinden Yararlanan Bireylerin Yaş Dağılımı

Yaş	15-20 yaş		21-26 yaş		27-32 yaş		33-38 yaş		39-44 yaş		45-50 yaş		51 ve üstü		Toplam	
	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%
Toplum Merkezi																
Şafaktepe	4	1,6	3	1,2	8	14,0	14	3,2	7	5,5	6	10,5	15	26,3	57	22,5
Natoyolu	3	7,3	5	12,2	12	29,3	9	22,0	5	12,2	2	4,9	5	12,2	41	16,2
ANAÇEV	9	22,5	3	7,5	6	15,0	4	10,0	6	15,0	4	10,0	8	20,0	40	15,8
Altındağ	8	20,0	16	40,0	9	22,5	5	12,5	1	2,5	1	2,5	1	2,5	40	15,8
Sincan	9	23,1	3	7,7	5	12,8	9	23,1	7	17,9	3	7,7	3	7,7	39	15,4
Tuzluçayır	7	19,4	12	33,3	2	5,6	3	8,3	4	11,1	4	11,1	4	11,1	36	14,2
Toplam	40	15,8	42	16,6	42	16,6	44	17,4	30	11,9	20	7,9	35	13,8	253	100,0

Khi kare: 72,39sd: 30 P<,000 Ortalama: 34,6 Uç Değerler: 15-75 Genişlik 60 ss: 13,02

Toplum merkezlerinden yararlanan bireylerin yaş ortalaması 34,6'dır. On beş yaştan başlayıp 75 yaşa kadar değişen bir aralıkta çeşitli yaş kümelerinden bireylerin merkezlerde yürütülen etkinliklere ilgi duydukları görülmektedir. On beş-yirmi yaş aralığında yer alan gençlerin en çok yoğunlaştıkları toplum merkezleri sırasıyla Sincan, ANAÇEV, Altındağ ve Tuzluçayır toplum merkezleridir. Elli bir yaşın üstündekiler açısından bakıldığında ise sırasıyla Şafaktepe Toplum Merkezi ile ANAÇEV* Yıldız Eğitim Evi dikkat çekmektedir. Tuzluçayır ve Altındağ Toplum Merkezleri ağırlıklı olarak gençlere hizmet götürürken; ANAÇEV ve Şafaktepe'de ise daha ileri yaşlardakilere hizmet verilmektedir.

Çizelge 3: Toplum Merkezlerinden Yararlanan Bireylerin Doğum Yerlerine Göre Dağılımı

Toplum Merkezi	Doğum Yeri	İl		İlçe		Köy		Toplam	
		S	%	S	%	S	%	S	%
Şafaktepe		33	60,0	15	27,3	7	12,7	55	21,9
Natoyolu		11	26,8	7	17,1	23	56,1	41	16,3
ANAÇEV		11	27,5	12	30,0	17	42,5	40	15,9
Altındağ		14	35,0	21	52,5	5	12,5	40	15,9
Sincan		17	43,6	13	33,3	9	23,1	39	15,5
Tuzluçayır		19	52,8	8	22,2	9	25,0	36	14,3
Toplam		105	41,8	76	30,3	70	27,9	251*	100,0

Khi kare: 43,079 sd: 10 p <,000

* Bundan sonra yalnızca ANAÇEV olarak söz edilecektir.

Araştırmaya katılan bireylerin % 27,9'u köy doğumlu olup sonradan Ankara'ya göç etmişlerdir. İlçe merkezlerinde doğanlarla birlikte bakıldığında araştırmaya katılanların yarısından fazlasının göç deneyimi yaşadıkları anlaşılmaktadır.

Toplum merkezlerinden yararlanan bireylerin doğum yerlerinin coğrafi bölgelere göre dağılımlarına bakıldığında ilk sıralarda İç Anadolu, Doğu Anadolu ve Karadeniz Bölgesi gelmektedir. Toplum merkezlerinden

yararlanan bireylerin % 72,3'ünün İç Anadolu Bölgesinden geldiği belirlenmiştir. Diğer bölgelerin ağırlığının önemsiz bir oranda olduğu, özellikle Ege ve Akdeniz bölgelerinden gelenlerin oldukça az olduğu anlaşılmaktadır. Ankara'nın göç aldığı bölgelerin de bir tür yansıması sayılabilecek bu sonuçlar, toplum merkezlerinin çevresinde yerleşmiş olan ailelerin kültürel yapılarını anlamada ip ucu olarak kullanılabilir.

Çizelge 4: Toplum Merkezlerinden Yararlanan Bireylerin Ankara'ya Gelme Yaşlarına Göre Dağılımı

Ankara'ya Gelme Yaşları	1-6 yaş		7-12 yaş		13-18 yaş		19-24 yaş		25-30 yaş		31 ve üstü		Toplam	
	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%
Şafaktepe	5	11,4	4	9,1	13	29,5	8	18,2	8	18,2	6	13,6	44	23,4
Sincan	4	12,5	6	18,8	6	18,8	10	31,3			6	18,8	32	17,0
ANAÇEV	3	9,7	2	6,5	8	25,8	10	32,3	3	9,7	5	16,1	31	16,5
Natoyolu	9	25,0	5	13,9	9	25,0	6	16,7	2	5,6	5	13,9	36	19,1
Altındağ	4	18,2	6	27,3	6	27,3	3	13,6			3	13,6	22	11,7
Tuzluca	4	17,4	5	21,7	5	21,7	7	30,4	1	4,3	1	4,3	23	12,2
Toplam	29	15,4	28	14,9	47	25,0	44	23,4	14	7,4	26	13,8	188	100

Khi kare: 28,59sd: 25 p <.000 Ortalama: 16,68

Göç edenlerin Ankara'ya gelme yaşları ortalaması 16,6'dır. Genel yaş ortalaması (34,6) dikkate alındığında bireylerin yaşamlarının yarısını (ortalama olarak) Ankara'da geçirdikleri anlaşılmaktadır. Bir başka açıdan bakıldığında, görüşülenlerin % 55,3'ünün 18 yaşından önce Ankara'ya göç ettikleri görülmektedir.

Çizelge 4 incelendiğinde görüşülenlerin % 74,3'ünün Ankara'ya göçle geldikleri anlaşılmaktadır. Bu sonuç Çizelge 3'le birlikte değerlendirildiğinde kırdan göçün yanı sıra ilçe ve

il merkezlerinden göç edenlerin de olduğu görülmektedir. Bu da iç göç olgusunun yalnızca kırdan büyük kentlere doğru olmadığını, kademeli göçle birlikte iller arası göçün de önem taşıdığını düşündürmektedir. Her topluma merkezi çevresinden araştırmaya katılanların önemli bir bölümünün göç deneyimi vardır. Bunlar arasında ANAÇEV'de bu oran % 77,5, Altındağ'da % 90, Şafaktepe'de % 77,2, Natoyolu'nda % 78, Sincan'da % 56,4 Tuzluca'da ise 63,8'dir.

Çizelge 5: Toplum Merkezlerinden Yararlanan Bireylerin Medeni Durumlarına Göre Dağılımı

Toplum Merkezi	Medeni Durum	Hiç Evlenmemiş		Evli		Boşanmış		Dul		Toplam	
		S	%	S	%	S	%	S	%	S	%
Şafaktepe		3	5,3	47	82,5			7	12,3	57	22,5
Sincan		10	25,6	27	69,2	1	2,6	1	2,6	39	15,4
ANAÇEV		12	30,0	28	70,0					40	15,8
Natoyolu		4	9,8	33	80,5			4	9,8	41	16,2
Altındağ		5	12,5	34	85,0	1	2,5			40	15,8
Tuzluçayır		15	41,7	19	52,8			2	5,6	36	14,2
Toplam		49	19,4	188	74,3	2	,8	14	5,5	253	100,0

Khi kare: 4,436 sd: 15 p <,000

Toplum merkezlerinden yararlanan bireylerin çoğunluğu (% 74.3) evli, yaklaşık beşte biri hiç evlenmemiş, % 6.3'ü de dul ve boşanmıştır. Evli kadınların merkezlere ilgisinin bu denli yüksek olması özellikle onlara yönelik projelerin varlığına ve ağırlığına bağlanabilir.

Toplum merkezlerinden yararlanan evli ya da daha önce evlilik deneyimi yaşamış olan bireylerin ilk evlenme yaşları, içinde yaşadıkları toplumsal çevrenin geleneksel özellikleri hakkında bilgi verecek niteliktedir. Araştırmaya katılan, evli ya da evlilik de-

neyimi yaşamış bireylerin ilk evlenme yaşı ortalaması 19,18 olarak bulunmuştur. Tüm toplum merkezlerinde 13-16 yaşları arasında evlenenlerin diğer yaş kümelerine oranı % 21.1'dir. Bu yaşlar arasında evlenenlerin oranı yalnızca ANAÇEV'de % 35.7 ile ortalamadan hayli üzerindedir. Bir bütün olarak bakıldığında, evli bireylerin % 72.1'inin 20 yaşın altında evlendiği görülmektedir. Bu sonuçlar evlilik yaşı konusunda kırsal değerlerin geçerli olduğu bir toplum yapısının egemen olduğunu göstermektedir.

Çizelge 6: Toplum Merkezlerinden Yararlanan Bireylerin Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı

Öğrenim Durumu	Okur yazar Değil		Okur Yazar		İlkokul Mezunu		Orta Okul Mezunu		Lise Mezunu		Lisans		Toplam	
	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%
Şafaktepe	17	30,9	1	1,8	15	27,3	5	9,1	13	23,6	4	7,3	55	22,4
Tuzluçayır	7	19,4			6	16,7	5	13,9	16	44,4	2	5,6	36	14,7
Sincan	7	18,4	8	21,1	5	13,2	7	18,4	9	23,7	2	5,3	38	15,5
Natoyolu	6	15,4	4	10,3	14	35,9	8	20,5	7	17,9			39	15,9
Altındağ	5	13,2	5	13,2	21	55,3	5	13,2	2	5,3			38	15,5
ANAÇEV	2	5,1	16	41,0	11	28,2	6	15,4	4	10,3			39	15,9
Toplam	44	18,0	34	13,9	72	29,4	36	14,7	51	20,8	8	3,3	245	100,

Khi kare: 86,318 sd: 30 p <,000

Toplum merkezlerinden yararlanan bireylerin eğitim durumları incelendiğinde, bu alanda ciddi güçlüklerin var olduğu anlaşılmaktadır. Okur yazar olmayan ya da yalnızca okur yazar olanların oranı % 32'yi bulmaktadır. Bir başka açıdan bakıldığında eğitim düzeyi temel eğitim ve altında olanların oranı % 61,3'e ulaşmaktadır. Şafaktepe ve Tuzluçayır toplum merkezlerinde okur yazar olmayanların oranı genel ortalamanın üstündedir. Okur yazar kümede ise ANAÇEV ve Sincan Toplum Merkezlerinden yararlananlar ortalamanın üstünde çıkmıştır. Ortaokul mezunlarında genel ortalamanın üzerinde yer alanlar Sincan, Natoyolu ve ANAÇEV Eğitim Merkezinden yararlananlardır. Şafak

tepe, Tuzluçayır ve Sincan Toplum Merkezlerinden yararlanan bireyler arasında lise mezunu olanların oranı genel ortalamanın üzerindedir. Üniversite mezunu olanlar da bu son belirtilen merkezlere devam edenler arasındadır.

Toplum merkezlerinden yararlanan bireylerin doğum yerlerinin coğrafi bölgelere göre dağılımına bakıldığında ilk sıralarda İç Anadolu, Doğu Anadolu ve Karadeniz Bölgesi gelmektedir. Diğer bölgelerin ağırlığı önemsiz derecededir. Ankara'nın göç aldığı bölgelerin de bir tür yansıması sayılabilecek bu sonuçlar toplum merkezlerinin çevresinde yerleşmiş olan ailelerin kültürel yapılarını anlamada ip ucu olarak kullanılabilir.

Çizelge 7: Toplum Merkezlerinden Yararlanan Bireylerin Aile Tiplerine Göre Dağılımı

Aile Tipi	Çekirdek		Geniş		Tek Kişi		Toplam	
	S	%	S	%	S	%	S	%
Toplum Merkezi								
Şafaktepe	54	96,4			2	3,6	56	23,4
Natoyolu	37	92,5	3	7,5			40	16,7
ANAÇEV	35	92,1	3	7,9			38	15,9
Sincan	28	90,3	3	9,7			31	13,0
Tuzluçayır	30	88,2	4	11,8			34	14,2
Altındağ	27	67,5	13	32,5			40	16,7
Toplam	211	88,3	26	10,9	2	,8	239	100,0

Khi kare: 33,149 sd: 10 P<,000

Görüşülen bireyler, çok büyük oranda çekirdek ailelerde yaşamaktadır. Yüzde 10,9 oranındaki geleneksel aile tipi geniş aile yapısının kentsel ortamlarda da belirli ölçülerde varlığını koruduğunu göstermektedir. Burada dikkat çeken en önemli bulgu

Altındağ ve Tuzluçayır toplum merkezlerinden yararlananlar arasında geniş aile oranının genel ortalamadan bir hayli yüksek çıkmasıdır. Özellikle, Altındağ belirgin bir biçimde ayrılık göstermektedir.

Çizelge 8: Toplum Merkezlerinden Yararlanan Evli Bireylerin Çocuk Sayılarına Göre Dağılımı

Çocuk Sayısı	1		2		3		Toplam	
	S	%	S	%	S	%	S	%
Toplum Merkezi								
Şafaktepe	24	46,2	22	42,3	6	11,5	52	27,8
Sincan	12	46,2	11	42,3	3	11,5	26	13,9
ANAÇEV	12	46,2	13	50,0	1	3,8	26	13,9
Natoyolu	24	72,7	6	18,2	3	9,1	33	17,6
Altındağ	16	53,3	11	36,7	3	10,0	30	16,0
Tuzluçayır	9	45,0	6	30,0	5	25,0	20	10,7
Toplam	97	51,9	69	36,9	21	11,2	187	100,0

Khi kare: 13.65 sd: 10 p >.001 Ortalama: 2.68

Görüşülen bireyler arasında çocuk sahibi olanların oranı (187 kişi) % 73.9'dur. Bunların yarısından biraz fazlasının (% 51,9) tek çocuğu varken, üç ve daha fazla çocuğu olanların oranı ise % 11.2'dir. Ortalama çocuk sayısı 2.68'dir. Görüşülenlerin çoğu-

nun doğurganlık çağında olmaları (yaş ortalaması 34.8) özellikle aile planlaması hizmetlerini önemli kılmaktadır. Doğurganlık çağını tamamladıklarında ortalama çocuk sayısında da artış olması beklenebilir.

Çizelge 9: Toplum Merkezlerinden Yararlanan Bireylerin Hane Halkı Büyüklüklerine Göre Dağılımı

Hane Büyüklüğü	1-2 kişi		3-4 kişi		5-6 kişi		7 ve üzeri		Toplam	
	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%
Toplum Merkezi										
Şafaktepe	12	21.1	26	45.6	16	28.1	3	5.3	57	22.5
Sincan	4	10.3	11	28.2	15	38.5	9	23.1	39	15.4
ANAÇEV	4	10.0	24	60.0	8	20.0	4	10.0	40	15.8
Natoyolu	7	17.1	23	56.1	9	22.0	2	4.9	41	16.2
Altındağ	1	2.5	15	37.5	14	35.0	10	25.0	40	15.8
Tuzluçayır	3	8.3	14	38.9	13	36.1	6	16.7	36	14.2
Toplam	31	12.3	113	44.7	75	29.6	34	13.4	253	100.0

Khi kare 31.05 sd: 15 p >.001 Ortalama: 4.25

Görüşülenlerin aile yapıları ve özelliklerine ilişkin değişkenlerden biri de hane halkı büyüklüğüdür. Ortalama hane büyüklüğü 4.25 olarak saptanmıştır. Çizelge incelendiğinde, Sin-

can, Altındağ ve Tuzluçayır semtlerinde yaşayanların daha kalabalık hanelerde yaşadıkları anlaşılmaktadır.

Çizelge 10: Toplum Merkezlerinden Yararlanan Bireylerin Boş zaman Değerlendirme Biçimlerine Göre Dağılımı

Boş zaman	Komşuya Giderek	El İşi Yaparak	TV izleyerek	Kitap-Gazete Okuyarak	Ev İşi Yaparak	Toplam	
						S	%
Toplum Merkezi	%	%	%	%	%	S	%
Şafaktepe	15.8	59.6	24.6	24.6		57	22.5
Sincan	23.1	41.0	35.9	35.9	7.7	39	15.4
ANAÇEV	15.0	55.0	32.5	32.5	12.5	40	15.8
Natoyolu	17.1	61.0	26.8	26.8	26.8	41	16.2
Altındağ	22.5	35.0	10.0	10.0	7.5	40	15.8
Tuzluçayır	22.5	36.1	36.1	36.1	2.8	36	14.2
Toplam	49	124	57	69	23	253	100.0
Toplam %	19.4	49.0	22.5	27.3	9.1		100.0

Araştırmaya katılanların boş zaman değerlendirme biçimleri arasında ağırlıklı uğraşının (49.0) "el işi yapmak" olduğu anlaşılmaktadır. Elišini

en yakın izleyen (% 27.3) seçenek ise kitap-gazete okumaktır. Bu grupta Tuzluçayır, Sincan ve ANAÇEV'de yaşayanlar ortalamasının üzerindedir.

Çizelge 11: Toplum Merkezlerinden Yararlanan Bireylerin Yaşadıkları Hanede Çalışan Kişi Sayısı

Hanede Çalışan Kişi Sayısı	1kişi		2 kişi		3 kişi		Toplam	
	S	%	S	%	S	%	S	%
Toplum Merkezi	S	%	S	%	S	%	S	%
Şafaktepe	39	79.6	9	18.4	1	2.0	49	21.7
Sincan	28	77.8	6	16.7	2	5.6	36	15.9
ANAÇEV	28	73.7	9	23.7	1	2.6	38	16.8
Natoyolu	28	82.4	6	17.6			34	15.0
Altındağ	33	84.6	5	12.8	1	2.6	39	17.3
Tuzluçayır	16	53.3	10	33.3	4	13.3	30	13.3
Toplam	172	76.1	45	19.9	9	4.0	226	100.0

Khi kare: 16.018 sd: 10 p >.001

Çizelge 12'den 27 kişinin yaşadığı hanede çalışan hiç kimsenin bulunmadığı anlaşılmaktadır. Bununla birlikte bu soruya yanıt verenlerin % 76.1'i evlerinde yalnız bir kişinin gelir getiren bir işte çalıştığını ifade etmiştir. Ortalama hane büyüklüğünün 4.25 (Çizelge 9) olduğu düşünülürse her hanede çalışma çağında olan kişi sayısının birden daha fazla olduğunu tahmin etmek güç olmayacaktır. Bu demektir ki; her hanede çalışma çağında olduğu halde çalış-

mayan kişiler bulunmakta ve belki de bunların büyük bir bölümü işsizlik yaşamaktadır. Çalışanların ortalama % 33.ü sigortasız çalışmaktadır. Altındağ ve ANAÇEV bölgesinde sigortasız çalışanların oranı ortalamasının üzerindedir. Özellikle Altındağ'daki oran % 79.5 ile dikkat çekicidir.

Çalışanların yaptıkları işler incelendiğinde işçi (53 kişi), emekli (45 kişi), serbest çalışanlar (42 kişi), şoför (18 kişi) ve düz memur (17 kişi) olarak çalışanlar çoğunluğu oluşturmakta-

dir. Diğerleri ise, oldukça az sayılda olmak üzere, çocuk bakıcısı, güvenlik görevlisi, dekoratör, muhasebeci, esnaf, hemşire, aşçı, müteahhit, teknik ressam, ayakkabı boyacısı, matbaacı, atık toplayıcısı, alüminyum doğramacısı, mobilyacı, kaynakçı, tesisatçı, fayans ustası, kapı-

cılık, kuaförlük, öğretmen, doktor, denetçi, mühendis gibi mesleklere dağılmaktadırlar. Mesleklerin genellikle düşük eğitim gerektiren ya da örgün eğitim dışında geleneksel yollarla edinilen meslekler olması dikkat çekmektedir.

TOPLUM MERKEZLERİNDEN YARARLANMA SÜRECİ

Çizelge 12: Toplum Merkezlerinden Yararlanan Bireylerin Toplum Merkezinden Yararlanma Süresine Göre Dağılımı

TM'den Yararlanma Süresi	1-6 ay		7-12 ay		13-24 ay		25-36 ay		37-48 ay		49 ay ve üzeri		Toplam	
	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%
Şafaktepe	29	50.9	6	10.5	4	7.0	7	7.0	1	1.8	13	22.8	5	22.5
Sincan	23	59.0	9	23.1	2	5.1					5	12.8	3	15.4
ANAÇEV	17	42.5	11	27.5	4	10.0	2	5.0	5	12.5	1	2.5	40	15.8
Natoyolu	28	68.3	6	14.6	5	12.2	1	2.4			1	2.4	41	16.2
Altındağ	25	62.5	5	12.5	2	5.0	2	5.0			6	15.0	40	15.8
Tuzluçayır	26	72.2	6	16.7	4	11.1							36	14.2
Toplam	148	58	43	17.0	21	8.3	9	3.6	6	2.4	26	10.3	253	100.0

Khi karé: 56.68 sd: 25 p <.000 Ortalama: 11.54

Görüşülenlerin toplum merkezine ilişkin ilk bilgiyi kimden aldıkları incelendiğinde büyük bir kesimi ilk bilgiyi komşulardan, arkadaşlardan (aynı oranla %34.8) ve duyurulardan (%29.4) edindiklerini belirtmektedir. Komşulardan bilgi alma oranı ANAÇEV ve Altındağ Toplum Merkezinde ortalamanın üzerinde (sırasıyla %62.5 ve %52.5) iken, arkadaşlardan bilgi alma oranı Şafaktepe ve Natoyolu Toplum Merkezinde daha yüksek (sırasıyla % 49.1 ve %36.6) bulunmuştur. Sincan ve Tuzluçayır toplum merkezleri ise kendilerini daha çok duyurular (sırasıyla %48.7 ve %38.9) aracılığıyla tanıtmaktadır.

Üyelerin toplum merkezine gelme nedenleri incelendiğinde sırasıyla kendini geliştirmek (%69.6), boş zaman değerlendirmek (%31.6), el be-

cerisi geliştirmek (%28.1), arkadaşlarla birlikte olmak (%26.1), gelir getirci, bir meslek edinmek (%24.1) ve resmi nikah yaptırmak (%7.9) seçenekleri öne çıkmaktadır. Kendini geliştirme seçeneği Natoyolu (%92.7), Tuzluçayır (%86.1) ve Sincan (%79.5) toplum merkezlerinde; boş zaman değerlendirme seçeneği Sincan (%46.2) ve Natoyolu (%36.6) toplum merkezlerinde; el becerisi geliştirme seçeneği Sincan (%33.3), Natoyolu (%31.7) ve Şafaktepe (%31.6) toplum merkezlerinde; arkadaşlarla birlikte olma seçeneği Sincan (%33.3) ve Şafaktepe (%28.1) toplum merkezlerinde; ve resmi nikah kıyılması seçeneği yalnızca Altındağ (%42.5) ve Natoyolu (%7.3) toplum merkezlerinde daha yüksek düzeydedir.

Çizelge 13: Üyelerin Toplum Merkezindeki Etkinliklere Düzenli Katılma Durumlarına Göre Dağılımı

<i>Düzenli Katılım</i>	<i>Evet</i>		<i>Hayır</i>		<i>Toplam</i>	
	<i>S</i>	<i>%</i>	<i>S</i>	<i>%</i>	<i>S</i>	<i>%</i>
<i>Top. Merkezleri</i>						
Şafaktepe	48	84.2	9	15.8	57	22.5
Sincan	33	84.6	6	15.4	39	15.4
ANAÇEV	38	95.0	2	5.0	40	15.8
Natoyolu	32	78.0	9	22.0	41	16.2
Altındağ	17	42.5	23	57.5	40	15.8
Tuzluçayır	19	52.8	17	47.2	36	14.2
Toplam	187	73.9	66	26.1	253	100.0

Khi kare:43.851 sd: 5 p <.000

Araştırma kapsamındaki büyük bir oranı (% 73.9) toplum merkezindeki etkinlikler düzenli olarak katıldıklarını; yaklaşık dörtte biri ise etkinliklere düzenli katılmadığını ifade etmektedir. Düzenli katılma oranı Tuzluçayır ve Altındağ toplum merkezlerinde daha düşüktür. Buna karşılık en yüksek düzenli katılma oranları ANAÇEV, Sincan ve Şafaktepe toplum merkezlerinde görülmektedir. Toplum merkezlerindeki etkinliklere düzenli katılmayan üyelerin (% 26.08) gösterdikleri gerekçeler arasında ev işlerinin yoğunluğu (% 30.3), bir işte çalışıyor olmak (% 28.1), çocukların bakımının çok zaman alması (% 27.3), kocasının izin vermemesi (% 4.5) ve oturdukları evin merkeze uzak olması (% 0.6) gibi değişkenler dikkat çekmektedir. Araştırmaya Şafaktepe, Natoyolu ve Sincan'dan katılan üyeler daha çok ev işlerini (sırasıyla % 50.0, % 50.0, % 40.0) gerekçe gösterirken; bir işte çalışmak seçeneği Sincan, Altındağ ve ANAÇEV'den yararlananlar arasında daha yüksek (sırasıyla % 50.0, % 40.0, % 33.3) tir. Çocukların ba-

kımını gerekçe gösterenler arasında ANAÇEV, Sincan, Şafaktepe ve Natoyolu toplum merkezlerinden yararlananlar daha yüksek oranda (sırasıyla % 66.7, % 60.0, % 50.0, % 50.0) iken; kocasının izin vermemesi gerekçesine yalnızca Altındağ ve Tuzluçayır toplum merkezlerinden yararlananlar arasında (sırasıyla % 8.0, % 5.9,) rastlanmaktadır. Araştırmaya katılanların çok büyük oranda kadınlar olduğu dikkate alındığında gerekçelerin ağırlıklı olarak kadın rolleriyle de örtüştüğü görülmektedir. Toplum merkezlerinin üyelerinin çoğunun kadın olması nedeniyle, bunların küçük yaşta çocuklarının var olduğu/olacağı dikkate alınmalı ve etkinlikleri planlarken çocuklara yönelik odalar ve bakıcı annelere ilişkin düzenlenmeler yapılmalıdır. Bunlara ek olarak etkinlikleri planlarken çalışan katılımcıların bu özel koşulları dikkate alınmalıdır. Eğer katılımcı bir anlayışla toplum merkezindeki program ve faaliyetler planlanırsa bu tür özel koşullar gündeme gelebilir ve düzenlemeler yapılırken bu hususlara dikkat edilebilir.

Çizelge 14: Toplum Merkezinden Faydalanan Aynı Aileden Başka Kişilerin Olup Olmaması

Faydalanan Kişi	Evet		Hayır		Toplam	
	S	%	S	%	S	%
Toplum Merkezi						
Şafaktepe	11	19.3	40	80.7	57	22.5
Sincan	6	15.4	33	84.6	39	15.4
ANAÇEV	9	22.5	31	77.5	40	15.8
Natoyolu	11	26.8	30	73.2	41	16.2
Altındağ	14	35.0	26	65.0	40	15.8
Tuzlucaıyır	11	38.9	22	61.1	36	14.2
Toplam	65	25.7	188	74.3	253	100.0

Khi kare: 8.732 sd: 5 p > .000

Araştırma kapsamında yer alanların yaklaşık dörtte biri, toplum merkezinden yararlananlar arasında aynı aileden başka üyelerin de bulundu-

ğunu belirtmiştir. Bu oran Tuzlucaıyır, Altındağ ve Natoyolu toplum merkezlerinde daha yüksektir.

Çizelge 15: Toplum Merkezinden Faydalanan Diğer Aile Üyelerinin Kim(ler) Olduğu

Kimler Yararlanıyor	Çocuk		Anne		Kardeş		Eş		Akraba		Toplam	
	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%
Toplum Merkezi												
Şafaktepe	10	90.9	1	9.1							11	16.9
Natoyolu	8	72.7	2	18.2	1	9.1					11	16.9
Tuzlucaıyır	9	64.2	1	7.1					2	14.3	14	21.5
ANAÇEV	5	55.5	2	22.2	1	11.1			1	11.1	9	13.8
Altındağ	5	35.7			1	7.1	6	42.9	2	14.3	14	21.5
Sincan	2	33.4	1	16.7	3	50.0					6	9.2
Toplam	39	60.0	7	10.8	6	12.3	6	9.2	5	7.7	65	100.0

Khi kare: 62.222 sd: 30 p < .000

Toplum merkezlerinden yararlanan diğer aile üyelerinin, görüşülenlere yakınlığı incelendiğinde, sırasıyla çocuklar (% 60,0), kardeşler (% 12,3), anneler (% 10,8), eşler (% 9,2) ve akrabalar (% 7,7) olduğu görülmektedir. Aynı aileden birden fazla kişinin toplum merkezlerinden yararlandığı bilgisini veren 65 kişiden 46'sı (% 70,8) diğer kişinin anne ya da çocuk olduğunu belirtmektedir. Bu da merkezlerden, annelerin çocuklarıyla birlikte yararlanma eğilimi-

nin varlığını ortaya koymaktadır. Çocuklarla birlikte toplum merkezlerinden yararlanma eğilimi Şafaktepe, Natoyolu ve Tuzlucaıyır toplum merkezlerinde daha yüksektir. Öte yandan eşle birlikte merkeze geldiğini belirtenlerin tamamının Altındağ Toplum Merkezinden olması, Altındağ Toplum Merkezinden yararlananların bir bölümünün toplu resmi nikah kıyılması etkinliğine katılanlar olmasıyla açıklanabilir.

TOPLUM MERKEZLERİNE İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELER

Çizelge 16: Görüşülenlerin Toplum Merkezindeki Etkinliklerden Hangisini Daha Yararlı Bulduğu

Toplum Merkezi	Hangisi daha yararlı	Sanatsal Etkinlikler	El Becerileri	Eğitim-Öğretim	Söyleşiler	Kütüphane	Sosyal Yardımlar	İş bulma	Toplam	
		%	%	%	%	%	%	%	S	%
Tuzlucaıyır		27.8	38.9	6.7	27.8	5.6		8.3	36	14.2
Altındağ		10.0	12.5	2.4	10.0	2.5	37.5	30.0	37	15.8
Natoyolu		29.3	34.1	48.8	56.1	7.3	4.9	14.6	41	16.2
Sincan		20.5	30.8	48.7	17.9	23.1	17.9	7.7	39	15.4
Şafaktepe		24.6	26.3	45.6	38.6	15.8	24.6	22.8	57	22.5
ANAÇEV		10.0	45.0	50.0	10.0	5.0	2.5	5.0	40	15.8
Toplam		20.6	30.8	42.7	27.7	10.3	15.4	15.4	253	100.0

Araştırmaya katılanlara toplum merkezlerinde verilen hizmetlerden hangisinin daha yararlı olduğu sorulduğunda, eğitim-öğretim etkinlikleri, el becerilerine yönelik kurslar ve söyleşiler daha yoğunlukla belirtilmiştir. Eğitim öğretim etkinlikleri ANAÇEV, Şafaktepe, Sincan ve Natoyolu Toplum Merkezlerinden yararlananlar

arasında daha yararlı olarak değerlendirilirken, el becerileri hizmetleri ANAÇEV, Tuzlucaıyır, Natoyolu, Sincan Toplum merkezlerinde daha yararlı olarak değerlendirilmektedir. Buna karşılık söyleşiler Natoyolu, Şafaktepe ve Tuzlucaıyır Toplum merkezlerinde daha yararlı bulunmaktadır.

Çizelge 17: Toplum Merkezinin Etkinliklerine Katılmaya Başladıktan Sonra Üyelerde Herhangi Bir Değişiklik Olup Olmadığı

Değişiklik Durumu	Evet		Hayır		Toplam	
	S	%	S	%	S	%
Toplum Merkezi						
Natoyolu	40	97.6	1	2.4	41	100.0
Sincan	36	92.3	3	7.7	39	100.0
ANAÇEV	36	90.0	4	10.0	40	100.0
Tuzlucaıyır	32	88.9	4	11.1	36	100.0
Şafaktepe	49	86.0	8	14.0	57	100.0
Altındağ	26	65.0	14	35.0	40	100.0
Toplam	219	86.6	34	13.4	253	100.0

Khi kare: 21.94 sd: 5 p<.001

Toplum merkezindeki etkinliklere katıldıktan sonra kendilerinde bir değişiklik olduğunu belirtenlerin oranı oldukça yüksektir (% 86.6). Bu oran Natoyolu, Sincan, ANAÇEV ve Tuzlucaıyır toplum merkezlerinde daha yüksek bulunmuştur. Bu da toplum merkezlerinde yürütülen etkinlik-

lerin genel olarak halkın gereksinimine göre planlandığını ve üyelerin var olan programlardan oldukça yüksek düzeyde yararlandığını göstermektedir. Toplum Merkezinin etkinliklerine katılmaya başladıktan sonra kendilerinde nasıl bir değişiklik olduğu sorusuna, araştırmaya katılanla-

rın yarıya yakın bölümü (%46,1) bilgi ve becerisinin arttığını, %42'si kendisine güveninin arttığını, %29.7'si kendisini ve çevresini daha iyi anlamaya başladığını, %10.5'i aile içindeki kararlara etkin katılmaya başladığını ve %6.8'i de para kazanabileceği bir meslek sahibi olduğunu belirtmişlerdir. Bilgi ve becerisinin arttığını ifade edenler Tuzluçayır (%71.9), ANAÇEV (%63.9) ve Sincan (% 47.2) toplum merkezlerinde; kendisine güveninin arttığını belirtenler Natoyolu (%62.5), Altındağ

(%53.8) ve Şafaktepe (%42.9) toplum merkezlerinde; "kendimi tanıdım, çevremi daha iyi anlamaya başladım" diyenler Natoyolu (%40.0) ve Şafaktepe (%32.7) toplum merkezlerinde, aile içindeki kararlara etkin katılmaya başladığını belirtenler Natoyolu (%27.5) ve Şafaktepe (%12.2) toplum merkezlerinde, para kazanabileceği bir meslek sahibi olduğunu belirtenler ise ANAÇEV (%19.4), Tuzluçayır (%12.5) ve Şafaktepe (%8.2) toplum merkezlerinde daha yoğunluktadır.

Çizelge 18: Toplum Merkezini Başkalarına Önerme Durumu

Toplum Merkezi	Önerme Durumu		Evet		Hayır		Toplam	
	S	%	S	%	S	%	S	%
Şafaktepe	54	64.7	3	5.3	57	22.5		
Sincan	35	89.7	4	10.3	39	15.4		
ANAÇEV	36	90.0	4	10.0	40	16.2		
Natoyolu	40	97.6	1	2.4	41	15.8		
Altındağ	37	92.5	3	7.5	37	14.2		
Tuzluçayır	34	94.4	2	5.6	36	15.8		
Toplam	236	93.3	17	6.7	253	100.0		

Khi kare: 2.97sd: 5 p >.001

Üyelerin tamamına yakın bir kısmı hizmetlerinden yararlandıkları toplum merkezini çevrelerindeki başka kişilere de önermektedir. Bu da toplum

merkezinin etkinliklerinden yeterince yararlanabildikleri ve bu etkinliklerden hoşnut oldukları şeklinde yorumlanabilir.

Çizelge 19: Gecekondu Semtlerine Bu Tür Merkezlerin Kurulmasını Önerme Durumu

Toplum Merkezi	Öneriyor mu		Evet		Hayır		Toplam	
	S	%	S	%	S	%	S	%
Şafaktepe	55	96.5	2	3.5	57	22.5		
Sincan	38	97.4	1	2.6	39	15.4		
Natoyolu	41	100.0			41	16.2		
ANAÇEV	40	100.0			40	15.8		
Tuzluçayır	36	100.0			36	14.2		
Altındağ	38	95.0	2	5.0	40	15.8		
Toplam	248	98.0	5	2.0	253	100.0		

Khi kare: 5.007sd: 5 p >.001

Toplum merkezlerine devam eden üyelerin tamamına yakını gecekondu

semtlerinde bu tür merkezlerin yaygınlaştırılmasını önermektedirler.

SORUNLAR

Çizelge 20: Üyelere Göre Yaşadıkları Mahallenin En Önemli Sorunlarının Neler Olduğu

Toplum Merkezi	Şafaktepe	Sincan	ANAÇEV	Natoyolu	Altındağ	Tuzluçayır	Toplam
	%	%	%	%	%	%	%
Sorunlar							
Geri kalmışlık	10.5	48.7	10.0	39.0	55.0	13.9	28.5
Kent yaşamına ilişkin sorunlar	1.8	23.1	32.5	56.1	22.5		21.7
Yoksulluk	8.8	23.1		2.4	60.0		15.4
İşsizlik		20.5		2.4	57.5	13.9	14.6
Kadınlar için eğitici kursların olmaması	5.3	23.1	2.5	19.5	5.0	16.7	11.5
Cahillik		15.4	2.5	22.0	17.5		9.1
Alt yapı yetersizliği	26.3	25.3	50.0	68.3	42.5	19.42	8.3
Yaz dönemlerinde çocukları için kursların olmaması	3.5	12.8	7.5	12.2		8.3	7.1
Gençlere yönelik hizmetlerin az olması	1.8	15.4		7.3	2.5	8.3	5.5
Yabancılaşma	5.3	5.1	5.0	7.3	2.5	5.6	5.1
Kavgalar					22.5	2.8	4.0
Kadınların evden dışarı çıkamaması	5.3	10.3				5.6	3.6
Dilenci ve hırsızların çok olması	1.8						1.4

Araştırmaya katılanlar tarafından yaşadıkları mahalledeki en önemli sorunlar geri kalmışlık (%28.5), kent yaşamına ilişkin sorunlar (%21.7), yoksulluk (%15.4), işsizlik (%14.6), kadınlar için eğitici kursların olmaması (%11.5), cahillik (%9.1), yaz döneminde çocuklar için kursların olmaması (%7.1), gençlere yönelik hizmetlerin olmaması (%5.5), yabancılaşma (%5.1), mahalle sakinleri arasında kavgaların yaşanması (%4.0), kadınların evden dışarı çıkamaması (%3.6), dilenci ve hırsızların çokluğu (%1.4) şeklinde sıralanmıştır. Geri kalmışlık Altındağ (%55.0), Sincan (%48.7), Natoyolu (%39.0) toplum merkezlerinden; kent yaşamına ilişkin sorunlar Natoyolu (%56.1), ANAÇEV (%32.5), Sincan (%23.1) ve Altındağ (%22.5) toplum merkezlerinden; yoksulluk Altındağ (%80.0) ve Sincan (%23.1) toplum merkezlerinden; işsizlik Altındağ (%57.5) ve Sincan (%20.5) toplum

merkezlerinden; kadınlar için eğitici kursların olmaması Sincan, Natoyolu ve Tuzluçayır toplum merkezlerinden; eğitimsizlik Natoyolu, Altındağ ve Sincan toplum merkezlerinden; alt yapı yetersizliği Natoyolu, ANAÇEV, Altındağ, Şafaktepe, Sincan ve Tuzluçayır toplum merkezlerinden; yaz dönemlerinde çocuklar için kursların olmaması Sincan, Natoyolu, Tuzluçayır ve ANAÇEV toplum merkezlerinden; gençlere yönelik hizmetlerin yetersizliği Sincan, Tuzluçayır ve Natoyolu toplum merkezlerinden; yabancılaşma Natoyolu, Tuzluçayır ve Şafaktepe toplum merkezlerinden; sık yaşanan mahalle kavgaları Altındağ toplum merkezinden; kadınların evden dışarı çıkamaması Sincan Toplum Merkezinden; dilenci ve hırsızların çok olması Şafaktepe Toplum merkezinden yararlanan katılımcılar tarafından daha çok dile getirilmiştir.

Çizelge 21: Üyelere Göre Toplum Merkezinin Mahallede Yaşanan Sorunların Çözümüne Yapabileceği Katkıları

Toplum Merkezi.	Katkılar	Örgütlemeye çalışmalarını yapabilir	Kurslar açabilir	Bilinçlendirme eğitimi yapabilir	Resmi makamlar nezdinde girişimlerde bulunabilir	İş olanağı sağlanabilir	Kültürel ve sportif etkinlikler düzenleyebilir	Sosyal yardımlar yapabilir	Toplam	
		%	%	%	%	%	%	%	S	%
Safaktepe		10.5	8.8	17.5	12.3	3.5	1.8		57	22.5
Natoyolu		41.5	7.3	26.8	51.2	4.9	17.1	2.4	41	16.2
ANAÇEV		10.0	7.5	35.0	30.0		2.5		40	15.8
Altındağ		20.0	25.0	32.5	32.5	35.0	2.5	40.0	40	15.8
Sincan		10.3	20.5	20.5	15.4	5.1	17.9	7.7	39	15.4
Tuzluçayır		13.9	19.4	30.6	19.4		13.9		36	14.2
Toplam		17.4	14.2	26.5	26.1	7.9	8.7	7.9	253	100.0

Araştırmaya katılanlar, toplum merkezlerinin mahallelerde yaşanan sorunların çözümü, gereksinimlerin karşılanması konusunda yapabileceği katkıları ilgili olarak aşağıdaki önerileri getirmişlerdir: Halkı bilinçlendirici eğitimler yapabilir (% 26.5), mahallede yaşanan sorunların çözümü konusunda kamu kurumları nezdinde girişimlerde bulunabilir (% 26.1), ortak yaşanan sorunların çözümü ve gereksinimlerin karşılanması konusunda örgütlenme (organizasyon) çalışmaları yapabilir (% 17.4), gereksinimler doğrultusunda çeşitli kurslar açabilir (% 14.29), kültürel ve sportif etkinlikler düzenleyebilir (% 8.7), muhtaçlık içinde bulunan aile ve bireylere sosyal yardımlar yapabilir (% 7.9), işsizlere iş bulma konusunda aracı olabilir (% 7.9).

"Halkı bilinçlendirici eğitimler yapabilir" diyenler ANAÇEV (% 35.0), Tuzluçayır (% 30.6), Altındağ (% 32.5) ve Natoyolu (% 26.8) toplum merkezlerinde; "mahallede yaşanan sorunların çözümü konusunda kamu kurumları nezdinde girişimlerde bu-

lunabilir" diyenler Natoyolu (% 51.2), Altındağ (% 32.5) ve ANAÇEV (% 30.0) toplum merkezlerinde; "ortak yaşanan sorunların çözümü ve gereksinimlerin karşılanması konusunda örgütlenme (organizasyon) çalışmaları yapabilir" diyenler Natoyolu (% 41.5) ve Altındağ (% 20.0) toplum merkezlerinde; "gereksinimler doğrultusunda çeşitli kurslar açabilir" diyenler Altındağ (% 25.0), Sincan (% 20.5) ve Tuzluçayır (% 19.4) toplum merkezlerinde; "kültürel ve sportif etkinlikler düzenleyebilir" diyenler Sincan (% 17.9), Natoyolu (% 17.1) ve Tuzluçayır (% 13.9) toplum merkezlerinde; "muhtaçlık içinde bulunan aile ve bireylere sosyal yardımlar yapabilir" diyenler Altındağ Toplum Merkezinde (% 40.0); "işsizlere iş bulma konusunda aracı olabilir" diyenler Altındağ (% 35.0) Toplum Merkezinde ortalamanın üzerindedir.

Araştırmaya katılanların toplum merkezlerinden beklentilerini ortaya koymak amacıyla "toplum merkezinde başka ne tür hizmetler verilmeli" sorusu yöneltilmiştir. Alınan yanıtlar

sırasıyla "kurslar çeşitlendirilsin, özellikle beceri kazandırıcı kurslar açılsın, iş bulma etkinliklerine yer verilsin, halk oyunları kursu açılsın, ruhsal destek sağlayacak çalışmalar yapılsın, ilk ve orta öğretim öğrencileri için dersleri destekleyici kurslar açılsın, sağlık hizmetleri verilsin, geziler düzenlensin, okuma günleri düzenlensin, üniversite sınavlarına yönelik hazırlık kursları düzenlensin, erkeklerle yönelik eğitici kurslar düzenlensin ve yaşlılara yönelik kurslar düzenlensin" şeklindedir. Ayrıca araştırmaya katılanların toplum merkezlerinde verilen hizmetlerin daha iyi olabilmesi için yapılması gerekenler konusunda önerileri de alınmış; sırasıyla tanıtımın iyi olması (12.6), etkinlikler için daha geniş mekanlar sağlanması (9.1), ekinlikleri destekleyici araç-gereç sağlanması (7.9), çalışanlar ve üyeler arasında işbirliği sağlanması (4.7), yöneticilerin tutumunun değişmesi (4.3), okur yazarlık kurslarına ağırlık verilmesi (3.2), katılımın düzenli hale getirilmesi (1.2) önerilmiştir.

SONUÇLAR

Araştırma kapsamında yer alan toplum merkezleri, öncelikli hedef kitlesi içinde yer alan kadınlara büyük ölçüde ulaşmakta; buna karşılık erkek nüfusa yönelik hizmetler yetersiz kalmaktadır. Toplum merkezlerinden yararlanan bireyler, ağırlıklı orta yaş (yaş ortalaması 34,6) grubundadır. Araştırmaya katılanların yarısından fazlası göç deneyimi yaşamışlardır.

Toplum merkezlerinden yararlanan bireylerin çoğunluğu (% 74.3) evlidir. Evlilik yaşı konusunda elde edilen sonuçlar, toplum merkezlerinden yararlanan aileler arasında kırsal değerler geçerlidir.

Toplum merkezlerinden yararlanan bireylerin eğitim düzeyleri düşüktür.

Görüşülen bireyler, çok büyük oranda çekirdek ailelerde yaşamaktadır. Ortalama çocuk sayısı 2.68, ortalama hane büyüklüğü ise 4.25'tir.

Her hanede çalışma çağına olduğu halde çalışmayan kişiler bulunmaktadır ve bunların büyük bir bölümü işsizdir. Çalışanların % 33.ü sosyal güvenceden yoksundur.

Görüşülen çoğu toplum merkezine ilişkin ilk bilgiyi komşulardan, arkadaşlardan (aynı oranla % 34.8) ve duyurulardan (% 29,4) edindiklerini belirtmektedir.

Araştırmada yer alanların büyük bir oranı (% 73.9) toplum merkezindeki etkinliklere düzenli olarak katılmaktadır. Toplum merkezlerinden yararlananlar arasında, aynı aileden başka üyelerin de bulunduğunu belirtenlerin oranı yaklaşık dörtte birdir. Toplum merkezlerinden yararlananlar diğer aile üyelerinin, görüşülenlere yakınlığı incelendiğinde, sırasıyla çocuklar (% 60,0), kardeşler (% 12,3), anneler (% 10.8), eşler (% 9.2) ve akrabalar (% 7.7) olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılanlar, toplum merkezlerinde verilen eğitim-öğretim etkinliklerini, el becerilerine yönelik kursları ve söyleşileri diğerler etkinliklere oranla daha yararlı bulmaktadırlar. Üyelerin tamamına yakını, hizmetlerinden yararlandıkları toplum merkezindeki etkinlikleri çevrelerindeki başka kişilere de önermektedir. Yine, toplum merkezlerine devam eden üyelerin tamamına yakını, gecekondü semtlerinde bu tür merkezlerin yaygınlaştırılmasının yararına inanmaktadırlar. Yaşanan mahallelerdeki en önemli sorunlar geri kalmışlık (%28.5), kent yaşamına ilişkin

sorunlar (%21.7), yoksulluk (%15.4), işsizlik (% 14.6), kadınlar için eğitici kursların olmaması (%11.5), cahillik (%9.1), yaz döneminde çocuklar için eğitici kursların olmaması (%7.1), gençlere yönelik hizmetlerin yetersizliği (%5.5), yabancılaşma (%5.1), mahalle sakinleri arasında kavgaya varan anlaşmazlıkların yaşanması (%4.0), kadınların evden dışarı çıkamaması (%3.6), dilenci ve hırsızların çokluğu (%1.4) şeklinde sıralanmaktadır.

Görüşülenler, toplum merkezlerinin, mahallelerde yaşanan sorunların çözümü ve gereksinimlerin karşılanması konusunda yapabileceği katkılarla ilgili olarak, halkı bilinçlendirici eğitimler yapabileceğini (% 26.5), mahallede yaşanan sorunların çözümü konusunda kamu kurumları nezdinde girişimlerde bulunabileceğini (% 26.1), ortak yaşanan sorunların çözümü ve gereksinimlerin karşılanması konusunda örgütlenme (organizasyon) çalışmalarını yapabileceğini (% 17.4), gereksinimler doğrultusunda çeşitli kurslar açabileceğini (% 14.29), kültürel ve sportif etkinlikler düzenleyebileceğini (% 8.7), muhtaçlık içinde bulunan aile ve bireylere sosyal yardımlar yapabileceğini (% 7.9), işsizlere iş bulma konusunda aracı olabileceğini (% 7.9) ifade etmektedirler.

Araştırma kapsamında yer alanlar, toplum merkezinde başka ne tür hizmetler verilebileceği konusunda, "kurslar çeşitlendirilsin, özellikle beceri kazandırıcı kurslar açılsın, iş bulma etkinliklerine yer verilsin, halk oyunları kursu açılsın, psiko-sosyal destek sağlayacak çalışmalar yapılsın, ilk ve orta öğretim öğrencileri için dersleri destekleyici kurslar açıl-

sın, sağlık hizmetleri verilsin, geziler, okuma günleri, erkeklere yönelik eğitici kurslar, yaşlılara yönelik kurslar ve üniversite sınavlarına yönelik hazırlık kursları düzenlensin," şeklinde oldukça somut öneriler getirmişlerdir. Toplum merkezlerinde verilen hizmetlerin daha iyi olabilmesi için, araştırmaya katılanlar tarafından, sırasıyla tanıtımın iyi olması (12.6), etkinlikler için daha geniş mekanlar sağlanması (9.1), ekinlikleri destekleyici araç-gereç sağlanması (7.9), çalışanlar ve üyeler arasında işbirliği sağlanması (4.7), yöneticilerin tutumunun değişmesi (4.3), okur yazarlık kurslarına ağırlık verilmesi (3.2), katılımın düzenli hale getirilmesi (1.2) gibi öneriler getirilmiştir.

KAYNAKLAR

- KARATAŞ, K. ve S. KARATAŞ. (2001) "Toplum Merkezlerinde Çalışan 'Profesyonel' Meslek Elemanları Üzerine Bir Araştırma", *Toplum Merkezlerinin Desteklenmesi: Bölgeler arası ve kent içi Farklılıkların Azaltılmasına destek Programı Toplum Merkezlerinin Desteklenmesi Projesi*, Ankara: UNICEF ve SHÇEK Ortak Yayını, s. 104-131.
- KOÇYILDIRIM, Ş. (2001) "Toplum Merkezleri ve Sosyal Hizmet Uygulamaları", *Sosyal Hizmet Sempozyumu 99:Bölgesel Kalkınma Sürecinde Sosyal Hizmet*. Ankara: HÜSHY ve T.C.Başbakanlık GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı Ortak Yayını, s. 153-160.
- KARATAŞ, K. (1999) "Toplum Merkezleri Düşüncesinin Doğuşu ve Gelişimi", *Çağdaşlaşma Sürecinde Toplum Merkezlerinin Yeri ve İşlevi*, Ankara: Çağdaş Kadın ve Gençlik Vakfı Yayını No:2, 15-31.
- KARATAŞ, K. ve Z. MUTLU. (2002) "Kentleşme Sürecinde Sivil Toplum Örgütleri:Tepecik Toplum Merkezleri", *Sosyal Hizmet Sempozyumu'98:Kentleşme Sürecinde Sosyal Hizmet*, Ankara: HÜSHY Yayını No: 010, s: 50-55.
- KARATAŞ, K. (2002) "Kentleşmenin Dinamik Bir Aracı Olarak Toplum Merkezleri: Bir Yaklaşım Modeli Önerisi", *Sosyal Hizmet Sempozyumu'98: Kentleşme Sürecinde Sosyal Hizmet*, Ankara: HÜSHY Yayını No: 010, s: 62-66.